

Jan Piotrowiak
Miłosz Piotrowiak

OSIEM NOKTURNÓW INTERPRETACJE

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Osiem nokturnów
Interpretacje

Jan Piotrowiak
Miłosz Piotrowiak

Osiem nokturnów
Interpretacje

Recenzje

Elżbieta Hurnik

Janusz Pasterski

Spis treści

Osiem kroków w noc (*Aleksander Nawarecki*) / 7

Rozdział 1

Zadumanie i zdumienie. *Nokturny* Władysława Sebyły – introdukcja / 15

Rozdział 2

„Toczy się ciemna rzeka”. Aporie i ambiwalencje *Nokturnu nr 2* / 33

Rozdział 3

Nokturnowe echa znad Narwi. Wokół *Nokturnu nr 3* / 49

Rozdział 4

Krajobrazy bólu. Wokół *Nokturnu nr 4* / 71

Rozdział 5

Widmo błysku, początek nocy. Wokół *Nokturnu nr 5* / 85

Rozdział 6

Szklany jęk rozpacz. Wokół *Nokturnu nr 6* / 105

Rozdział 7

Nocte ludos, czyli nocne zawody. Wokół *Nokturnu nr 7* / 125

Rozdział 8

Bez wyjścia, bez końca. Wokół *Nokturnu nr 8* / 141

Aneks

Osiem nokturnów / 163

Bibliografia / 171

Nota bibliograficzna / 181

Indeks osobowy / 183

Summary / 189

Riassunto / 193

Osiem kroków w noc

„Ciemno wszędzie, głucho wszędzie, co to będzie, co to będzie?” Znana wszystkim fraza zdaje się najlepszym zaproszeniem do tej książki. Co to będzie? – lektura nokturnów. Czytanie ciemnych wierszy – objaśnienie zagadek, dotykane tajemnic. Pasja, a nawet szaleństwo interpretacji.

„Ciemno wszędzie, głucho wszędzie, co to będzie, co to będzie?” Mickiewiczowy chór w *Dziadach cz. II* powtarza ten zaśpiew aż ośmiokrotnie, osiem jest także nokturnów, więc w ośmiu krokach spróbujemy zbliżyć się do wnętrza tej jakże oryginalnej, wręcz osobliwej książeczki.

1. W tytule

Pierwsza niespodzianka czeka już na okładce, gdzie figuruje dwóch autorów o tym samym nazwisku – Jan i Miłosz Piotrowiakowie. Chciałoby się wiedzieć, czy to dalecy krewni, czy bracia, ojciec z synem, czy może dziadek z wnukiem, ale brakuje informacji na ten temat. Obaj są tak powściągliwi, że nawet inicjałami nie sygnują poszczególnych rozdziałów.

Wróćmy do tej kwestii za chwilę, bo na okładce kryje się kolejne, poważniejsze niedopowiedzenie. Idzie o tytuł: *Osiem nokturnów. Interpretacje*. Brzmi jasno i rzeczowo, a jednak czytelnik musi się zastanowić – czyje to nokturny? Czyżby napisało je ośmiu poetów, których nazwiska trudno pomieścić w tytule? A może komentowane są wiersze z różnych epok, krajów i języków, które łączy tylko nokturnowa forma? Prawda jest inna, cały cykl napisała jedna osoba. To Władysław Sebyła (1902–1940), który kolejne teksty publikował w miesięczniku „Zet” (1932–1934), zaś cały zestaw przedrukował w tomie *Koncert egotyczny* (1934). Książka Piotrowiaków mogłaby zatem nosić bardziej adekwatny i całkiem zwięzły tytuł: *Osiem*

nokturnów Władysława Sebyły. Interpretacje, a jednak jej autorzy przemilczeli albo raczej utajnili tożsamość swojego ulubionego pisarza. Dlaczego?

2. W tajemnicy

Zbrodnia to niesłychana – zawoła filolog – oto zgubne skutki uprawiania tzw. sztuk interpretacji! Uspokoić mógłby go Roland Barthes przekonany, że symboliczna „śmierć autora” to nic strasznego, a nawet pożytek dla uwolnionego spod kurateli tekstu i czytelnika. Ale tu dzieje się inaczej, bo wymazanie nazwiska Sebyły bynajmniej nie wyrzywa nokturnów spod władzy Władysława. Wiedza dotycząca jego osoby, biografii, genealogii, psychiki czy mentalności wykorzystywana jest w każdym rozdziale. Uwaga autorów co prawda skupiona jest na sensie i urodzie słów, tym niemniej raz po raz pojawia się tam Sebyła z krwi i kości, w kolejańskim mundurze, ze skrzypcami w ręku, z żoną w sercu. Można nawet zobaczyć jego portret i fotografię, a jednak znika ze strony tytułowej jak widmo...

3. W ciemności

Nieprzypadkowo zacząłem od cytatu *Dziadów*, bo kontekst romantycznego „dwójnika” czy upiora nie jest obcy dyskursowi Piotrowiaków, a zwłaszcza Jana, który swoje wcześniejsze studia o Sebyle zatytułował *Ciemny nurt mego życia*. Obaj badacze eksponują związki autora *Szczurolapa* z ezoterycznym środowiskiem Jerzego Brauna, nie kryją jego udziału w seansach spirytystycznych ani sympatii do młodopolskiego demonizmu (pod patronatem Micińskiego). Nie zapominają też o śmierci z rąk sowieckich siepaczy, którzy pozbawili go grobu. Tragiczny los spleta się z katyńskim kłamstwem i milczeniem a wreszcie mitem. Widmowość wpisana była zatem w recepcję, a zwłaszcza w legendę „poety nocy”, bo tak nazywano go już za życia. Nokturny można uznać za apogeu mrocznej wyobraźni, tu ciemność

jest najciemniejsza, nocą ludzie są niewidoczni, a coś dopiero litery, którymi podpisuje się *Dichter der Nacht*. A kimże on jest, skoro autorem *Strazy nocnych* nie był sygnujący je Bonawentura, a Novalis to tylko pseudonim na okładce *Hymnów do nocy*. Podobna niepewność udziela się czytelnikom *Dziadów* mylących Adama, Gustawa i Konrada. Więc czyżby peryfrazą „Autor *Ośmiu nokturnów*” była ważniejsza od nazwiska pisarza i mogła je zastąpić na obwolucie książki, a nawet na nagrobku i pomniku?

4. W mroku słów

Czy nie popadamy w przesadę? Włączmy zatem noktowizory i zajrzyjmy do wnętrza wierszy, gdzie czeka „nocny wiatr”, „zimne niebo”, „poszarzałe rzeczy”, „ponocna pustka”, „granatowa pustka”, „zdumienie nieme”, „niesłyszalny plusk”, „zgasłe latarnie”, „czarna głąb”, „czarne wody”, gdzie „pisklę krzyczy”, „pociąg dudni”, „pies szczeka daleko”, jawi się „nieprzenikliwy cień”, „milczenie natury”, „jęk rozpaczy”, „samotność milczenia”, „schylone czoło”, gdzie płyną „pomrocniące wody” i „wali się noc”. Tak brzmi i tak się ćmi leksyka Sebyłowych nokturnów. „Ćma nieprzejrzana” powiedziała by Kochanowski, ale Piotrowiakowie wolą milczeć tam, gdzie tylko można, wolą wyciszać i ujmować, więc wymazali z nagłówka książki to, co chcieli.

5. W porządku

Nokturny są ciemne – to oczywistość, wręcz tautologia, ale czy ta ciemność oznacza rozpaczliwą, morderczą, czarną otchłań? Pojawia się tam nawet Książę Ciemności, a jednak Sebyła nie pisze satanistycznych tekstów do chrapliwej muzyki death metalowej. Nie charczy, nie warczy, bo jest diabelnie wręcz muzykalny, a trudno wielbić chaos, układając krystaliczne wersy i strofy, obsesyjnie dbając o wersyfikację, eufonię i harmonię. Autor subtelnie skomponowanych liryków nie może krzyczeć w noc, bo jest „zdumiony” i „zadumany”, co

eksponują Piotrowiakowie, świadomi, iż ton medytacji może stanowić istotę nokturnu. Poświadcza to etymologia słowa, wywodzącego się z Brewiarza, z odmawianej nocą *Liturgii godzin*, a dokładnie z łacińskiego wyrażenia *Nocturns (horae nocturnae)*.

Wolno zatem sądzić, że z nocnej ciszy w klasztornej celi bierze się ascetyzm tej książeczki, minimalizm okładki, a zwłaszcza tytułu. Przypomnijmy: jest trójsłowny, a rozpoczyna się od liczebnika, jakby mądrość cyfr patronowała tej publikacji. Jeden poeta, jeden tom wierszy i jeden wyjęty z niego cykl. Ale dwóch komentujących go autorów i ta para badaczy pracuje na cztery ręce, rozdzielając między siebie po cztery utwory do interpretacji. A w finale wyłania się oktawa – tytułowa całość „ośmiu nokturnów”. Uderzająca to sekwencja: 1 x 2 x 4 x 8. Logiczny i harmonijny ciąg liczb wyznacza kompozycję książki i porządek jej lektury. Czyżby za zasłoną mroku kryły się tajemne szyfry, jakaś numerologia, może nawet kabała? To by pasowało do „Poety nocy”, ale Piotrowiakowie nie brną dalej w ezoteryczne skojarzenia. Przeciwnie, sięgają po fizyczno-matematyczny „stożek Macha” i posługując się tym modelem (wraz z graficznym wykresem) wyjaśniają enigmatyczny ruch kół wirujących na wodzie w ośmiu wersach 5 nokturnu. „Być może język poetycki Sebyły – czytamy dalej – trafniej niż wzory Plancka i Einsteina opisuje nowe światy, które cały czas współlistnieją z naszymi”.

6. W gatunku

Od Kaina do Einsteina, od mistyki do fizyki – oto rozmach tych medytacji. Obaj hermeneuci dysponują imponującą wiedzą, mają też polot i fantazję, ale w ryzach trzyma ich wpisana w tytuł forma nokturnu. Przywołaliśmy już jego literacko-modlitewną genealogię, ale w powszechnej świadomości dominuje rodowód muzyczny, zainicjowany przez fortepianowe nokturny Johna Fielda, które do absolutnej doskonałości doprowadził Fryderyk Chopin. Żona Sebyły była przekonana, że to właśnie one są głównym źródłem inspiracji dla jej męża. Czyżby poeta dokonał tu muzyczno-leksykalnej transkrypcji?

Piotrowiakowie rozważają ewentualność takiego przekładu, lecz trudno nadążyć za fantazją i kompetencją wykształconego wiolinisty, melomana i konesera muzyki, który nie rozstawał się z instrumentem, a całe noce przegadał z Karolem Szymanowskim. Kto wie, co w duszy grało autorowi *Pieśni Szczuroląpa* i *Koncertu egotycznego*? Ale może jednak ważniejsze od nokturnów Chopina były nawiązujące do nich dzieła Gabriela Fauré, tym bardziej że nuty do pierwszych ośmiu (spośród trzynastu) nokturnów publikowano w zeszytach pt. *Nocturnes 1 a 8 pour Piano*, a taki sam tytuł miawały też recitale pianistów i albumy płytowe.

Zamknijmy oczy: oto za klawiaturą zasiada Fryderyk oraz Gabriel, by akompaniować skrzypkowi, którym jest Władek – taki koncert może przyśnić się czytelnikom tej książeczki.

7. W rodzinie

Kiedy artyści wierni są jakiemuś gatunkowi, to często zakładają warsztat i wzywają do pomocy potomków. Madonny z dzieciątkiem malował Jacopo Bellini i jego synowie (Giovanni i Gentile), koński temat połączył Juliusza, Wojciecha i Jerzego Kossaków, zaś walce komponował Johann Strauss wraz z trójką synów. Dodajmy literaturę, bo w układaniu dramatów Dumas-syn terminował u Dumasa-ojca. A w literaturoznawstwie? Na Uniwersytecie Śląskim natychmiast myślimy o naszym „ojcu”, Ireneuszu Opackim, który u początków kariery wspólnie ze swoim promotorem, Czesławem Zgorzelskim, wydał w Bibliotece Narodowej tom poświęcony balladzie, a potem razem z żoną Anną zbiór studiów „okołoballadowych”. Zgorzelskiego interesowało przejście od dumy do ballady, Opackiego – ewolucja tego gatunku, zaś Opacką wokalne „korzenie” ballady zaprowadziły do pionierskich studiów nad oralnością.

Wspominam rodzinny kontekst także dlatego, że Jan Piotrowiak był pierwszym asystentem Opackiego (jako jedyny napisał z Mistrzem wspólny artykuł), zaś jego syn, Miłosz, to bodaj ostatni magistrant i doktorant tego samego Profesora. Jeśli Straussów

połączył walc, a Opackich ballada, to Piotrowiaków scementował nokturn. Widać, że gatunki eklektyczne, rozpięte między sztukami, więc trudne do ogarnięcia, stanowią szczególne wyzwanie dla autorów i interpretatorów.

8. W testamencie

Teraz już wiadomo: Jan i Miłosz to ojciec i syn, a obaj połączyli siły, by zrozumieć i przybliżyć nam cykl wierszy Sebyły. Ojciec rozpoczął, syn dokończył i każdy nokturn doczekał się rozdziału. Pomysł należy do Jana, który wcześniej komentował melancholijne wiersze Poświatowskiej, Wittlina, Lechonia, aż odkrył ciemną gwiazdę Sebyły. Miłosza też pociągała wyobraźnia w cieniu śmierci – Weintrauba, Szenwalda, Ginczanki – twórców wierszowanych pożegnań, a zwłaszcza testamentów.

Słowo „testament” pochodzi od *testis* (jądra), co podkreśla naturalny (przez nasienie) przekaz genetycznego kodu. Autor *Idylli/testamentu* i współautor *Ośmiu nokturnów* – rozumie to doskonale, bo – jako się rzekło – sam odziedziczył projekt ojca. Warto zobaczyć w kalendarzu ich wspólne działania: inicjalny krok czyni Jan, ogłaszając w 2012 roku interpretację pierwszego nokturnu, a potem (2013, 2018) ogłasza omówienia kolejnych wierszy. Po upływie dekady zbliża się do półmetka, a wówczas dialog z ojcem podejmuje Miłosz. W latach: 2018 i 2020 publikuje swoje studia nokturnowe, a w roku 2022 ukaże się esej końcowy sygnowany przez obu Piotrowiaków. Koniec dzieła zdaje się bliski, lecz wtedy pogarsza się stan zdrowia Jana. Umiera w roku 2023, a jego misję kontynuuje Miłosz. Finalizuje niedomkniętą interpretację, sam dopisuje brakujące ogniwo i redaguje całość. Można powiedzieć, że spełnił wolę ojca, zaś obaj Piotrowiakowie zrealizowali testament Sebyły. Praca żałoby, której efektem jest ta publikacja, czyni z ośmiu nokturnów najwybitniejszego „kwadryganta” najpełniej i najlepiej skomentowany cykl wierszy tego gatunku w dziejach polskiej poezji.

Jeśli dotąd było oczywiste, kto napisał *Ballady i romanse* albo *Oktostychy* i czyje są *Treny*, to podobna oczywistość dotyczyć może *Ośmiu nokturnów*. Dzięki hermeneutycznemu trudowi i pasji Piotrowiaków nie trzeba już będzie skrupulatnie dopowiadać, czyje nazwisko jako pierwsze kojarzy się z hasłem „nokturn”.

Aleksander Nawarecki

Bibliografia

- Abrams Meyer H., *Wiatr – odpowiednik stanów duchowych. O pewnej romantycznej metaforze*, przeł. Z. Łapiński, „Pamiętnik Literacki” 1971, z. 4, s. 279–298.
- Ackroyd Peter, *Blake*, tłum. E. Kraskowska, Zysk i S-ka, Poznań 2001.
- Aczel Amir D., *Tajemnica alefów. Matematyka, kabała i poszukiwanie nieskończoności*, przeł. T. Hornowski, Rebis, Poznań 2002.
- Auderska Halina, *Jabłko granatu*, Wydawnictwo „Czytelnik”, Warszawa 1986.
- Aveni Anthony, *Imperia czasu. Kalendarze, zegary i kultury*, tłum. P. Machnikowski, Zysk i S-ka, Poznań 2001.
- Bachelard Gaston, *Chwila poetycka i chwila metafizyczna*, tłum. H. Chudak, „Poezja” 1977, nr 1, s. 14–19.
- Bachelard Gaston, *Poetyka skrzydeł*, przeł. A. Tatarkiewicz, w: G. Bachelard, *Wyobrażenia poetycka. Wybór pism*, wybór H. Chudak, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1975.
- Bachtin Michaił, *Problem gatunków mowy*, w: Tegoż, *Estetyka twórczości słownej*, przeł. D. Ulicka, oprac. przekładu i wstęp E. Czaplejewicz, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1986.
- Backès Jean-Louis, *Musique et littérature. Essai de poétique comparée*, Presses universitaires de France, Paris 1994.
- Balcerzan Edward, *Ireneusz Opacki, Czesław Zgorzelski: Ballada* (rec.), „Pamiętnik Literacki” 1971, z. 3, s. 356–357.
- Bałus Wojciech, *Melancholia a nihilizm*, „Znak” 1994, nr 469, s. 67–75.
- Barthes Roland, *Walka z aniołem: analiza tekstualna Księgi Rodzaju 32, 23–33*, przeł. E. Wieleżyńska, w: R. Barthes, *Lektury*, przeł. K. Kłosiński, M.P. Markowski, E. Wieleżyńska, wybrał, oprac. i posłowiem opatrzył M.P. Markowski, Wydawnictwo KR, Warszawa 2001.
- Bednarczyk Bartosz P., *Tęsknota, znak, dążenie jako momenty bycia w obliczu Boga Ukrytego w myśli Pseudo-Dionizego Areopagity i Blaise'a Pascala*, „Źródła Humanistyki Europejskiej” 2015, nr 8, s. 27–56.
- Benjamin Walter, *O kilku motywach u Baudelaire’a*, przeł. B. Surowska, „Przegląd Humanistyczny” 1970, nr 5, s. 105–118.

- Benjamin Walter, *Pasaże*, red. R. Tiedemann, przeł. I. Kania, posłowie Z. Bauman, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005.
- Białoszewski Miron, *Noc nieoddzielenia*, w: Tegoż, *Utwory zebrane*, T. 1: *Obroty rzeczy. Rachunek zachciankowy, Mylne wzruszenia, Było i było*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987, s. 83.
- Bielik-Robson Agata, *Literackie kryptoteologie nowoczesności, czyli o pierwszeństwie świata*, „Wielogłos” 2015, nr 2 (24), s. 13–28, <https://doi.org/10.4467/2084395XWI.15.009.4363>.
- Bielik-Robson Agata, *Podmiot jako akt woli. Harold Bloom i teoria dziedziczenia agonicznego*, „Teksty Drugie” 1999, nr 1 /2, s. 85–108.
- Bloom Harold, *Księga J: Jakub*, przeł. A. Lipszyc, „Literatura na Świecie” 2003, nr 9–10, s. 165–198.
- Bloom Harold, *Lęk przed wpływem. Teoria poezji*, tłum. A. Bielik-Robson, M. Szuster, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2002.
- Borkowski Jan, *Władysław Sebyła*, w: Tegoż, *Szkice literackie z Kłobucka*, Towarzystwo Przyjaciół Kłobucka, Kłobuck 1994.
- Bronfen Elisabeth, *Tiefer als der Tag gedacht. Eine Kulturgeschichte der Nacht*, Hanser, München 2008.
- Brückner Aleksander, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1970.
- Buber Martin, *Opowieści o aniołach, duchach i demonach*, przeł. R. Wojnakowski, Cyklady, Warszawa 2004.
- Buczyńska-Garewicz Hanna, *Miejsca, strony, okolice. Przyczynek do fenomenologii przestrzeni*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2006.
- Całbecki Marcin, *Józef Czechowicz i inni mitotwórcy. Studia i szkice z literatury dwudziestolecia międzywojennego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020.
- Caputo John D., *Radical Hermeneutics. Repetition, Deconstruction and the Hermeneutic Project*. Indiana University Press, Bloomington–Indianapolis 1987.
- Chomiński Józef M., *Formy muzyczne*, T. 1, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków 1955.

- Cioran Emil, *Na szczytach rozpacz*, przeł. I. Kania, Oficyna Literacka, Kraków 1992.
- Dąbrowski Bartosz, *Poeta egzystencji: wątki egzystencjalistyczne w liryce Władysława Sebyły*, „Pamiętnik Literacki” 2001, z. 1, s. 119–136.
- Dąbrowski Bartosz, *Szymanowski. Muzyka jako autobiografia*, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2010.
- Dąbrowski Tadeusz, *Fragmentaryczne widzenie. Transpozycja teorii widzenia Władysława Strzemińskiego na grunt literacki*, „Twórczość” 2004, nr 10, s. 78–85.
- Derrida Jacques, *Of Grammatology*, transl. G. Chakravorty Spivak, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1976.
- Derrida Jacques, *Struktura, znak i gra w dyskursie nauk humanistycznych*, tłum. M. Adamczyk, „Pamiętnik Literacki” 1986, z. 2, s. 251–267.
- Dłuski Stanisław, *Wyobrażenia akwaticzne w poezji Władysława Sebyły*, w: *W stronę dwudziestolecia 1918–1939. Studia i szkice o literaturze*, red. Z. Andres, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1993, s. 201–212.
- Eliade Mircea, *Traktat o historii religii*, tłum. J. Wierusz-Kowalski, Wydawnictwo KR, Warszawa 1996.
- Falkiewicz Andrzej, *Być może. Być – w stu trzydziestu czterech odsłonach*, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2002.
- Fiut Aleksander, *Po śmierci Boga (o twórczości Tadeusza Różewicza)*, „Teksty Drugie” 1993, nr 3, s. 22–34.
- Freud Sigmund, *Pisma psychologiczne*, przeł. R. Reszke, Wydawnictwo KR, Warszawa 1997.
- Friedrich Hugo, *Struktura nowoczesnej liryki. Od połowy XIX do połowy XX wieku*, przeł. i wstęp E. Felisiak, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1978.
- Głowiński Michał, *Narcyz i jego odbicia*, w: Tegoż, *Mity przebrane*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1990, s. 68–76.
- Gorczyńska Renata (Ewa Czarnecka [pseud.]), *Podróżny świata. Rozmowy z Czesławem Miłoszem, komentarze*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1992.
- Górzna Sylwia, „Inny” w filozofii Emmanuela Lévinasa, „Słupskie Studia Filozoficzne” 2012, nr 11, s. 57–69.

- Heidegger Martin, *Budować, mieszkać, myśleć. Eseje wybrane*, przeł. K. Michalski, Czytelnik, Warszawa 1977.
- Heidegger Martin, *Cóż po poecie? w: Tegoż, Budować, mieszkać, myśleć. Eseje wybrane*, oprac., wstęp i przekł. K. Michalski, Czytelnik, Warszawa 1971.
- Hejmej Andrzej, *Muzyczność dzieła literackiego*, „Monografie Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej”, Wrocław 2001, s. 7–67.
- Hejmej Andrzej, *Muzyka w literaturze. Perspektywy komparatystyki interdyscyplinarnej*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2008.
- Heller-Roazen Daniel, *Echolalie. O zapominaniu języka*, przeł. B. Brzezicka, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2012.
- Herbert Zbigniew, *Barbarzyńca w ogrodzie*, Czytelnik, Warszawa 1962.
- Herbert Zbigniew, *Dęby*, w: Tegoż, *Elegia na odejście*, Wydawnictwo a5, Wrocław 1992, s. 5–6.
- Hofmannsthal Hugo von, *Księga przyjaciół i szkice wybrane*, tłum. P. Hertz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1997.
- Ifrah Georges, *Dzieje liczby, czyli historia wielkiego wynalazku*, przeł. S. Hartman, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1990.
- Jankélévitch Vladimir, *La Musique et l'ineffable*, Seuil, Paris 1961.
- Jankélévitch Vladimir, *Le Nocturne: Fauré, Chopin et la nuit, Satie et le matin*, Albin Michel, Paris 1957.
- Januszkiewicz Michał, *Horyzonty nihilizmu. Gombrowicz, Borowski, Różewicz*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2009.
- Jaspers Karl, *Philosophie*, [Bd.] 3: *Mataphysik*, Springer-Verlag, Berlin–Heidelberg–New York 1973, s. 101–121.
- Jochemczyk Mariusz, *Sploty tradycji. Dwugłosy o literaturze polskiej XX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014.
- Kapelański Maksymilian, *Pejzaż dźwiękowy: między muzyką a środowiskiem akustycznym*, „Opcje” 2002, nr 2, s. 96–99.
- Kierkegaard Søren, *Choroba na śmierć*, tłum. J. Iwaszkiewicz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982.
- Kierkegaard Søren, *Diapsalmata ad se ipsum*, w: Tegoż, *Albo – albo*, przeł. J. Iwaszkiewicz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982.

- Kisiel Joanna, *Bezsensowność Sebyły*, w: *Władysław Sebyła. Lektury*, red. J. Kisiel, E. Wróbel, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 221–234.
- Kisłak Elżbieta, *Walka Jakuba z aniołem. Czesław Miłosz wobec romantyczności*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2000.
- Kluba Agnieszka, *Autoteliczność – referencyjność – niewyraźność. O nowocześniejszej poezji polskiej (1918–1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Kłak Tadeusz, *Pejzaże Władysława Sebyły*, w: Tegoż, *Ptak z węgla*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice 1984.
- Knight Henry F., *Meeting Jacob at the Jabbok: Wrestling with a Text – A Mishdrash on Genesis 32: 22–32*, „Journal of Ecumenical Studies” 1992, vol. 29, no. 3–4, s. 451–460.
- Kopaliński Władysław, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985.
- Kopciński Jacek, „Żywiół wszelki” Białoszewskiego, „Teksty Drugie” 1993, nr 3, s. 52–62.
- Krajewski Stanisław, *Żydzi. Judaizm. Polska*, Vocatio, Warszawa 1997.
- Lacoue-Labarthe Philippe, *The Echo of the Subject*, in: *Typography: Mimesis, Philosophy, Politics*, transl. B. Harlow, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England 1989, s. 121.
- Lacoue-Labarthe Philippe, *Poezja jako doświadczenie*, przeł. J. Margański, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2008.
- Leśniak Andrzej, *Topografie doświadczenia. Maurice Blanchot, Jacques Derrida*, Aureus, Kraków 2003.
- Lévinas Emmanuel, *Bóg, śmierć i czas*, tłum. J. Margański, Wydawnictwo Znak, Kraków 2008.
- Lévinas Emmanuel, *Istniejący i istnienie*, tłum. J. Margański, Wydawnictwo Homini, Kraków 2006.
- Lévinas Emmanuel, *Nad Maurice’em Blanchotem*, w: Tegoż, *Imiona własne*, przeł. J. Margański, Wydawnictwo KR, Warszawa 2000.
- Lévinas Emmanuel, *O Bogu, który nawiedza myśl*, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Znak, Kraków 1992.
- Lévinas Emmanuel, *Trudna wolność. Eseje o judaizmie*, tłum. A. Kuryś, Wydawnictwo Ateist, Gdynia 1991.

- Lissa Zofia, *Czy muzyka jest sztuką asemantyczną?* w: Tejże, *Wybór pism estetycznych*, oprac. Z. Skowron, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2008, s. 4–19.
- Lissa Zofia, *Wybór pism estetycznych*, oprac. Z. Skowron, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2008.
- Łebkowska Anna, *Somatopoetyka*, w: *Kulturowa teoria literatury, 2. Poetyki, problematyki, interpretacje*, red. T. Walas, R. Nycz, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2012.
- Łukaszuk Małgorzata, *Poetyckie renarracje motywu walki Jakuba z Aniołem*, w: *Anioł w literaturze i kulturze*, red. J. Ługowska, J. Skawiński, ATUT, Wrocław 2004.
- Madurowicz Mikołaj, *Jest miejsce na refleksję. Szkic z fenomenologii pewnej podróży*, „Prace i Studia Geograficzne” 2009, T. 42, s. 73–87.
- Mały słownik języka polskiego, red. S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968, s. 457.
- Mały słownik terminów i pojęć filozoficznych, oprac. A. Podsiad, Z. Więckowski, Pax, Warszawa 1983.
- Merleau-Ponty Maurice, *Fenomenologia percepcji*, tłum. M. Kowalska, J. Mi-gasiński, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2001.
- Michalski Henryk, *Poszukiwanie utraconej rzeczywistości*, „Ateneum” 1939, nr 1, s. 140–143.
- Michałowski Piotr, *Gatunki i konwencje w poezji*, w: *Sporne i bezsporne problemy współczesnej wiedzy o literaturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Instytut Badań Literackich PAN, Wydawnictwo, Warszawa 2002, s. 304–316.
- Micińska Anna, *Wędrowki bez powrotu*, przedmowa A. Dobosz, Biblioteka „Więzi”, Warszawa 2008.
- Miciński Tadeusz, *Nokturn*, w: Tegoż, *W mroku gwiazd*, wydane nakładem autora, Kraków 1902.
- Mikołajko Zbigniew, *W świecie Wszechmogącym. O przemocy śmierci i Bogu*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2009.
- Mikoś Elżbieta, *Doświadczenie erotyczne w literaturze nowoczesnej (na przykładzie utworów wybranych poetek)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria” 2012, T. 114, nr 12, s. 222–234.
- Miłosz Czesław, *Abecadło Miłosa*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1997.
- Miłosz Czesław, *Haiku*, Biblioteka „Nagłosu”, Kraków 1992.

- Miodek Jan, *Skroś, lubo i snadź*, „Gazeta Wrocławska”, 4 marca 2013, s. 10.
- Musiał Łukasz, Czy radość może być w literaturze równie filozoficzna co melancholia? *Garść wstępnych myśli*, „Fabrica Litterarum Polono-Italica” 2024, nr 1(7), <https://doi.org/10.31261/FLPI.2024.07.02>.
- Niesporek Katarzyna, *Bóg w poezji Władysława Sebyły*, w: *Władysław Sebyła. Lektury*, red. J. Kisiel, E. Wróbel, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 249–264.
- Nycz Ryszard, *O nowoczesności jako doświadczeniu. Uwagi na wstępie*, w: *Nowoczesność jako doświadczenie*, red. R. Nycz, A. Zeidler-Janiszewska, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2006.
- Opacki Ireneusz, *W środku niebokręga: o „Balladach i romansach” Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki” 1980, z. 3, s. 69–84.
- Pascal Blaise, *Myśli*, tłum. T. Boy-Żeleński, Pax, Warszawa 1989.
- Pezzini Domenico, *Jakub i Anioł. Tajemnica wzajemnych relacji*, przeł. M. Radomska, Jedność, Kielce 2004.
- Piotrowiak Jan, *„Ciemny nurt mego życia...”. O wyobraźni poetyckiej Władysława Sebyły*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2008.
- Piotrowiak Jan, *„Poeta” Władysław Sebyła. Studium do autoportretu*, w: *Liryka polska XX wieku. Analizy i interpretacje. Seria III*, red. W. Wójcik, J. Kisiel, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2005.
- Piórczyński Józef, *Spór o panteizm. Droga Spinozy do filozofii i kultury niemieckiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych* [Biblia Tysiąclecia], wyd. 3 popr. Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 1998.
- Pleśu Andrei, *O aniołach*, przekł. T. Klimkowski, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2010.
- Pluciennik Jarosław, *Figury niewyobrażalnego. Notatki z poetyki wzniosłości w literaturze polskiej*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2002.
- Pluciennik Jarosław, *Literackie identyfikacje i oddźwięki. Poetyka a empatia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
- Podraza-Kwiatkowska Maria, *Somnambulicy – dekadenci – herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski*, Wydawnictwo Literackie, Kraków–Wrocław 1985.

- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, T. 34: *Przesadnie-psychotyzm*, red. H. Zgółkova, Kurpisz, Poznań 2001.
- Prokop Jan, *Żywiół wyzwolony. Studium o poezji Tadeusza Micińskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1978.
- Przybylski Ryszard, *Cień jaskółki. Esej o myślach Chopina*, Znak, Kraków 2009.
- Przybylski Ryszard, *To jest klasycyzm*, Wydawnictwo „Czytelnik”, Warszawa 1978.
- Rachwał Tadeusz, *Poza „znakiem”*, w: *Znak i semioza. Z zagadnień semiotyki tekstu literackiego*, red. T. Rachwał, T. Sławek, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1985, s. 27–42.
- Rachwał Tadeusz, Sławek Tadeusz, *Sfera szarości. Studia nad literaturą i myślą osiemnastego wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1993.
- Relph Edward, *Geographical experiences and being-in-the-worlds: The phenomenological of geography*, in: *Dwelling place and environment. Towards a phenomenology of person and world*, eds. D. Seamon, R. Mugerauer, Nijhoff, Dordrecht 1985, s. 15–31.
- Relph Edward, *Place and Placelessness*, Pion, London 1976.
- Ricoeur Paul, *O pamięci i przypomnieniu*, w: Tegoż, *Pamięć, historia, zapomnienie*, przeł. J. Margański, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2006.
- Ross Allen P., *Jacob at the Jabbok, Israel at Peniel*, „Bibliotheca Sacra” 1980, no. 137, s. 223–240.
- Różewicz Tadeusz, *Uczeń Czarnoksiężnika*, w: Tegoż, *Utwory zebrane*, T. 7, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2005, s. 27.
- Rudziński Roman, *Człowiek w obliczu nieskończoności: metafizyka i egzystencja w filozofii Karla Jaspersa*, w: Tegoż, *Jaspers, Książka i Wiedza*, Warszawa 1980.
- Rybicka Elżbieta, *Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2014.
- Schafer Murray R., *The Tuning of the World*, Alfred A. Knopf, New York–Toronto 1977.
- Sebyła Władysław, *J. A. Teslar, Metamorfozy* (rec.) „Pion” 1935, nr 20, s. 6, 61.
- Sebyła Władysław, *Inflacja poezji*, „Kwadryga” 1930, nr 5, s. 198–204.

- Sebyła Władysław, *Margines nienapisanej recenzji*, „Pion” 1935, nr 9, s. 2, 52.
- Sebyła Władysław, *Osiem nokturnów*, w: Tegoż, *Koncert egotyczny*, Wydawnictwo J. Mortkowicza, Warszawa 1934.
- Sebyła Władysław, *Poezje zebrane*, wstęp i oprac. Andrzej Z. Makowiecki, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1981.
- Sebyła Władysław, *T. Peiper, Poematy* (rec.), „Pion” 1936, nr 3, s. 6, 45.
- Sebyłowa Sabina, *Okladka z pegazem*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1960.
- Siwkowska Janina, *Nokturn czyli rodzina Fryderyka Chopina i Warszawa w latach 1832–1881*, T. 1–2, Książka i Wiedza, Warszawa 1986.
- Skarga Barbara, *Kwintet metafizyczny*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2005.
- Słowacki Juliusz, *Rozłączenie*, w: Tegoż, *Poezje zebrane*, T. 1, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983, s. 77.
- Słownik współczesnego języka polskiego, red. B. Dunaj, T. 1, Reader's Digest, Warszawa 1998.
- Słownik wyrazów obcych, red. E. Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Sołtys-Lewandowska Edyta, *Sakralizacja ciała. Związki erotyki i mistyki w poezji Bogusława Kierca*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2020, nr 4, s. 202–211, <https://doi.org/10.15503/onis2014-202-211>.
- Stępień Paweł, *Miłość, śmierć, mistyka. O liryce erotycznej Jana Andrzeja Morstyna*, „Pamiętnik Literacki” 1992, nr 1, s. 125–132.
- Stoff Andrzej, *Temat utworu literackiego*, w: *Z teorii dzieła literackiego*, red. A. Stoff, M. Cyzman, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Szabat Marta, *Przemiany il y a w filozofii Emmanuela Lévinasa*, „Sztuka i Filozofia” 2011, nr 38–39, s. 64–76.
- Szymański Wiesław Paweł, *Moje dwudziestolecie 1918–1939*, Wydawnictwo ARCANA, Kraków 1998, s. 137–140.
- Szymański Wiesław Paweł, *Neosymbolizm. O awangardowej poezji polskiej w latach trzydziestych*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1973.
- Tenczyńska Anna, *Muzyczny idiom „Ośmiu nokturnów” Władysława Sebyły. Rozpoznanie wstępne*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2019, nr 1, s. 87–98.

- Tillich Paul, *Męstwo bycia*, przekł. H. Bednarek, Vis-à-Vis/Etiuda, Poznań 1994.
- Tischner Józef, *O człowieku. Wybór pism filozoficznych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 2003.
- Tomaszewski Mieczysław, *Muzyka Chopina na nowo odczytana. Studia, interpretacje, rekonesanse*, Akademia Muzyczna, Kraków 2010.
- Tuan Yi-Fu, *Przestrzeń i miejsce*, przeł. A. Morawińska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987.
- Warońska Joanna, *Władysław Sebyła pisarz niesceniczny?*, w: *Władysław Sebyła. Lektury*, red. J. Kisiel, E. Wróbel, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 343–362.
- Weber Jean-Paul, *Obszary tematyczne*, tłum. W. Karpiński, w: *Antologia współczesnej krytyki tematycznej we Francji*, oprac. W. Karpiński, Czytelnik, Warszawa 1974, s. 399.
- Weis Richard D., *Lessons on Wrestling with the Unseen: Jacob at the Jabbok*, „Reformed Review” 1989, no. 42, s. 96–112.
- Władysław Sebyła – głos poety, głos epoki. *Relektury*, red. P. Urbańska, T. Wójcik, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016.
- Zajac-Gardela Zofia, *Władysław Sebyła. Dzieła młodzieńcze*, Warszawska Firma Wydawnicza, Warszawa 2015.
- Zgorzelski Czesław, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1961.
- Żychiewicz Tadeusz, *Stare Przymierze, Genesis*, Znak, Kraków 1977.

Nota bibliograficzna

Niektóre z pomieszczonych tu tekstów to poprawione wersje artykułów, które ukazały się wcześniej. Oto lista ich pierwodruków:

Jan Piotrowiak, *Zadumanie i zdumienie. „Nokturny” Władysława Sebyły – introdukcja*, w: *Czytanie Dwudziestolecia III*, T. 1, red. E. Hurnikowa, E. Wróbel, Wydawnictwo im. S. Podobińskiego Akademii im. J. Długosza, Częstochowa 2012, s. 149–160.

Miłosz Piotrowiak, „*Toczy się ciemna rzeka*”. *Aporie i ambiwalencje „Nokturnu” drugiego Władysława Sebyły*, „Przegląd Humanistyczny” 2022, nr 3, s. 98–121.

Jan Piotrowiak, *Nokturnowe echa znad Narwi: Władysława Sebyły „Nokturn 3”*, w: *Wiersz-rzeka*, red. M. Piotrowiak, M. Jochemczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013, s. 39–54.

Miłosz Piotrowiak, *Widmo błysku, początek nocy. Wokół Nokturnu nr 5 Władysława Sebyły*, w: *Janowe. Teksty i konteksty*, red. I. Gralewicz-Wolny, J. Kisiel, B. Mytych-Forajter, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020, s. 131–145.

Jan Piotrowiak, *Nocte ludos, czyli nocne zawody. Wokół nokturnu 7 Władysława Sebyły*, w: *Władysław Sebyła. Lektury*, red. J. Kisiel, E. Wróbel, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2018, s. 209–220.

Jan Piotrowiak, Miłosz Piotrowiak, *Bez wyjścia, bez końca. Wokół nokturnu ósmego Władysława Sebyły*, „Litteraria Copernicana” 2022, nr 2, s. 127–139.

Indeks osobowy

- Abrams H. Meyer 57, 138, 171
Ackroyd Peter 112, 171
Aczel Amir D. 77, 171
Adamczyk Monika 148, 173
Andres Zbigniew 146, 173
Appleton Robert 24
Auderska Halina 129, 152, 153, 171, 176
Aveni Anthony 114, 171

Bach Jan Sebastian 65
Bachelard Gaston 57, 58, 63, 64, 171
Bachtin Michaił 18, 19, 171
Backès Jean-Louis 28, 171
Balcerzan Edward 117, 118, 171
Bałus Wojciech 79, 171
Barthes Roland 8, 134–136, 171
Baudelaire Charles 30
Bauman Zygmunt 61, 172
Bednarczyk Bartosz P. 151, 171
Bednarek Henryk 139, 180
Beethoven Ludwig van 65
Bellini Gentile 11
Bellini Giovanni 11
Bellini Jacopo 11
Benjamin Walter 30, 60, 61, 171, 172
Białoszewski Miron 89–91, 172
Bielik-Robson Agata 135, 137, 151, 172
Blanchot Maurice 60, 63, 131, 175
Bloom Harold 96, 99, 135, 136, 137, 172
Bolecki Włodzimierz 24, 176

Borkowski Jan 43, 137, 172
Boy-Żeleński Tadeusz 151, 177
Braille Louis 101
Braun Jerzy 8, 26, 54
Bronfen Elisabeth 127, 172
Brückner Aleksander 31, 58, 60, 137, 138, 172
Brzezicka Barbara 57, 174
Buber Martin 133, 134, 172
Buczyńska-Garewicz Hanna 51, 52, 53, 172

Całbecki Marcin 172
Caputo John D. 95, 172
Charkavorty Spivak Gayatri 90
Chomiński Józef M. 24, 172
Chopin Fryderyk 10, 24, 26, 127, 144, 146, 179
Chudak Henryk 57, 63, 171
Cioran Emil 48, 173
Crowther Paul 81, 82
Cyzman Marzena 128, 179
Czaplewicz Eugeniusz 19, 171
Czechowicz Józef 172

Dąbrowski Bartosz 24, 173
Dąbrowski Tadeusz 98, 99, 173
Derrida Jacques 60, 90, 131, 148, 173
Dłuski Stanisław 146, 173
Dobosz Andrzej 108, 176
Dumas Alexandre (ojciec) 11

- Dumas Alexandre (syn) 11
Dunaj Bogusław 23, 179
Einstein Albert 10
Eliade Mircea 150, 173
Falkiewicz Andrzej 68, 69, 173
Fauré Gabriel 11
Felisiak Elżbieta 29, 173
Field John 10, 26
Fiut Aleksander 99, 173
Freud Zygmunt 40, 81, 82, 146, 146, 173
Friedrich Hugo 29, 173
Ginczanka Zuzanna, właśc. Zuzanna Polina Gincburg 12
Głowiński Michał 41, 173
Gorczyńska Renata (pseud. Ewa Czarnecka) 21, 173
Górzna Sylwia 159, 173
Gralewicz-Wolny Iwona 181
Haendel Georg Friedrich 65
Harlow B. 65, 175
Hartman Stanisław 77, 174
Heidegger Martin 29, 30, 51, 60, 131, 174
Hejmej Andrzej 28, 64, 174
Heller-Roazen Daniel 57–60, 174
Herbert Zbigniew 31, 113, 114, 174
Hertz Paweł 128, 174
Hillis Miller Joseph 60
Hofmannsthal Hugo von 128, 129, 174
Honegger Marc 64
Hornowski Tomasz 77, 171
Hurnikowa Elżbieta 181
Husserl Edmund 60
Ifrah Georges 77, 174
Iwaszkiewicz Jarosław 45, 121, 174
Jankélévitch Vladimir 29, 127, 174
Jan od Krzyża, św. 103
Januszkiewicz Michał 96, 174
Jaspers Carl 19, 20, 174, 178
Jochemczyk Mariusz 95, 153, 174, 181
Kania Ireneusz 48, 61, 172, 173
Kapelański Maksymilian 79, 174
Karpiński Wojciech 128, 180
Kierkegaard Søren 45, 121, 122, 174
Kisiel Joanna 112, 150, 157, 158, 175, 177, 180, 181
Kiślak Elżbieta 134, 175
Klimkowski Tomasz 136, 177
Kluba Agnieszka 101, 102, 175
Kłak Tadeusz 99, 175
Kłosiński Krzysztof 135, 171
Knight Henry F. 134, 175
Kochanowski Jan 9
Kopaliński Władysław 82, 175
Kopciński Jacek 89, 90, 175
Kossak Jerzy 11
Kossak Juliusz 11
Kossak Wojciech 11
Kowalska Małgorzata 157, 160, 176
Krajewski Stanisław 137, 175
Kraskowska Ewa 112, 171

- Kuryś Agnieszka 159, 175
 Lacoue-Labarthe Philippe 60, 64, 65, 131, 175
 Lechoń Jan, właśc. Leszek Serafinowicz 12
 Leśniak Andrzej 60–62, 131, 175
 Lévinas Emmanuel 62, 158–160, 175
 Lipszyc Jarosław 135, 172
 Lissa Zofia 66, 176
 Łapiński Zdzisław 57, 138, 171
 Łebkowska Anna 96, 176
 Łempicka Zofia 129, 176
 Łosakiewicz Bogdan 65
 Ługowska Jolanta 134, 176
 Łukaszuk Małgorzata 134, 176
 Machnikowski Paweł 114, 171
 Madurowicz Mikołaj 52, 53, 176
 Makowiecki Andrzej Zdzisław 25, 35, 53, 74, 88, 107, 129, 143, 179
 Margański Janusz 60, 62, 131, 158, 159, 175, 176, 178
 Marion Jean-Luc 60
 Maritain Jacques 104
 Markowski Michał Paweł 135, 171, 178
 Mauss Marcel 60
 Merleau-Ponty Maurice 157, 158, 176
 Michalski Hieronim 81, 82
 Michalski Krzysztof 29, 51, 174
 Michałowski Piotr 24, 176
 Micińska Aniela 107–109, 168, 176
 Micińska Anna 108, 176
 Micińska Nela zob. Micińska Aniela
 Miciński Bolesław 107/108
 Miciński Tadeusz 8, 108–112, 176, 178
 Migasiński Jacek 157, 176
 Mikołajko Zbigniew 160, 176
 Mikoś Elżbieta 161, 176
 Miłosz Czesław 20–23, 108, 109, 134, 173, 175, 176
 Miodek Jan 138, 177
 Morawińska Agnieszka 51, 180
 Morsztyn Jan Andrzej 161
 Mugerauer Robert 51, 178
 Musiał Łukasz 120, 121, 177
 Mycielski Zygmunt 65
 Mytych-Forajter Beata 181
 Nawarecki Aleksander 13
 Niesporek Katarzyna 150, 177
 Novalis właśc. Georg Philipp Friedrich Freiherr von Hardenberg 9
 Nycz Ryszard 24, 96, 131, 176, 177
 Opacka Anna 11
 Opacki Ireneusz 11, 12, 116–118, 171, 177
 Palestr Roman 65
 Panufnik Andrzej 65
 Pascal Blaise 151, 152, 171, 177
 Peiper Tadeusz 21, 22, 179
 Pezzini Domenico 134, 177
 Piórczyński Józef 177
 Pleśu Andrei 135, 177
 Płuciennik Jarosław 80, 81, 177

- Podraza-Kwiatkowska Maria 147, 177
Podsiad Antoni 32, 176
Poświatowska Halina 12
Prokop Jan 109, 110, 178
Przyboś Julian 99
Przybylski Ryszard 24, 104, 178
Pseudo-Dionizy Areopagita 151, 171

Rachwał Tadeusz 101, 139, 178
Radomska M. 134
Relph Edward 51, 178
Reszke Robert 82, 146, 173
Ricoeur Paul 62, 178
Ross Allen 34, 178
Różewicz Tadeusz 97–100, 103, 173, 178
Rudziński Roman 20, 178
Rybicka Elżbieta 51, 54, 57, 58, 178

Salińska Maria 56
Schafer Murray 79, 178
Seamon David 51, 178
Sebyłowa Sabina 27, 55, 64–66, 144, 179
Signorelli Luca 114, 123
Siwkowska Janina 24, 179
Skarga Barbara 100, 130, 131, 179
Skawiński Jacek 134, 176
Skorupka Stanisław 129, 176
Skowron Zbigniew 66, 176
Sławek Tadeusz 100, 101, 139, 178
Słomczyński Maciej 119
Słowacki Juliusz 75–77, 179
Sobol Elżbieta 19, 179

Sołtys-Lewandowska Edyta 161, 179
Staff Leopold 99
Stępień Paweł 161, 179
Stoff Andrzej 128, 179
Strauss Johann 11
Strzeмиński Władysław 173
Surowska Barbara 31, 171
Szabat Marta 158, 159, 179
Szenwald Lucjan 12
Szuster Marcin 135, 172
Szymanowski Karol 11, 24–27, 65, 173
Szymański Wiesław Paweł 17, 179

Tatarkiewicz Anna 63, 171
Teilhard de Chardin Pierre 104
Tenczyńska Anna 146, 147, 179
Tiedemann Rolf 61, 172
Tillich Paul 139, 180
Tischner Józef 51, 52, 180
Tomaszewski Mieczysław 26, 127, 128, 180
Tuan Yi-Fu 51, 180

Ulicka Danuta 19, 171
Urbańska Paulina 180

Walas Teresa 96, 176
Warońska Joanna 112, 113, 180
Weber Jean-Paul 128, 180
Weintraub Jerzy Kamil 12
Weis Richard D. 134, 180
Weppo Maria, zob. Salińska Maria
Wieleżyńska Ewa 135, 171
Wierusz-Kowalski Jan 150, 173
Więckowski Zbigniew 32, 176

-
Wittlin Józef 12	Zając-Gardeła Zofia 180
Wojnakowski Ryszard 133, 172	Zeidler-Janiszewska Anna 131, 177
Wójcik Tomasz 180	Zgorzelski Czesław 11, 76, 118, 171, 180
Wójcik Włodzimierz 177	Zgółkowa Halina 83, 178
Wróbel Elżbieta 112, 150, 175, 177,
180, 181	Żychiewicz Tadeusz 134, 180

Jan Piotrowiak, Miłosz Piotrowiak

Eight Nocturnes. Interpretations

Summary

The book is an attempt at a comprehensive consideration of Władysław Sebyła's poetic cycle. The authors focus on the analysis and interpretation of each of the eight nocturnes in order to listen to this dark and mysterious melody coming out of the whole cycle. Their voices tune together once, only to then separate into individual written exegeses and speak again in a common voice. Throughout this textual excursion, scholars attempt to think about the poetic volume as a whole. They turn the hermeneutic wheel of the text so that each lyrical text, as a micro-model of the universe, is subject to examination in its singularity and its belonging to the whole cycle. In particular, these works by Władysław Sebyła are among the most "dark" and scrupulously conceal their interpretative articulation. Therefore, the research texts assembled in the volume are a response of the scholarly discourse to this tangled poetic melody, in which what is visible, exposed and overt does not necessarily count.

The themes of night, darkness seem to delimit all the other components of the nocturnal work both as a literary score, but also as a guide to a poetic gallery of nocturnal views of nature, and as a musical project wrapped around dark melodic figurations, low minor keys and violent timbral contrasts. The poet made long and careful preparations for this appearance. The themes of night and darkness are present in Sebyła's work from the very beginning, but it took him several years to find an adequate formula of expression for the obsessively recurring theme. The analysis and interpretation of *Nocturne number 1* is a kind of introduction, prelude and pre-song for the entire cycle. In it, all the musical and semantic components of

the whole nocturnal work are concentrated, which will be developed in the individual, separate parts of this intersemiotic score.

Władysław Sebyła's *Nocturne number 2* constitutes a strong chord in this partly literary, partly musical cycle of poems. The author of this article attempts to unravel the mystery of the dark tonality and black colouring that dominate the strokes and landscapes of this text. The titularly marked "aporias and ambivalences" provide the key to the semantics of this represented world. In analyses of the individual verses, one can see their compositional dominance and the great carrying power of their meanings. The aporia, which constitutes a semantic whirlpool, and the ambivalence, which sees always two opposite shores, in this river metaphor, illustrate well the literary intention of the Author of *Nocturne Two* and the interpretative idea of the Author of the article.

The adopted concept of potamophilology is part of the recently quite popular trend of reading literature through the prism of a chosen phenomenon. The neat combination of river (potamos) and literature (logos) in the project presented here is in line with the geopoetic critique that is resonating more and more strongly in the world of interpretation, which, following Kenneth White's reflections, proposes a reflection on literature that combines the metaphysics of physicality, momentality and geographical awareness with the genius loci, with individual experience leading the reader to discover his or her place in the world. The interpretation of *Nocturne number three* strongly exploits the findings of a newly established branch of science – potamophilology. Given the meandering nature of the river, its surface reflections and deep-sea eddies, an analogous structure is sought in the very nature of the nocturnal text.

The *Nocturne numbered 4* is an interesting one. In its inhuman world, everything is submerged in a lunar glow. A descriptive landscape lyric, in its circumlocution resounds with narrative flow, or perhaps prepares such a trail for the story proper, being, as it were, a fairy-tale incipit. There is a great deal of confusion and blending in this work, on many levels of the organisation of the expression, be it in the area of generic qualification, where the lyrical fragments stand alongside the epic interludes, creating a dramatic setting for the presentation of the world, or in the attempt to

search for the genre affiliation of the object, referring either to landscape lyrical decorum or to the fairy-tale prop of the story. *Nocturne number 4* itself seems to contribute little as a separate textual tissue, but it does serve an important function in the preparation of the whole cycle, being a prelude to other important nocturnal works.

Nocturne number 5 is the testing ground of the engineer and the philologist, where an interdisciplinary embrace, a mutual “embracing of the arm” takes place between the physicist and the metaphysician. The piece glitters with reciprocal relationships, accommodates the implications of science while retaining the mystery of art. In this sense, it can be called metatextual – in which it is not the action itself that is the relevant moment of analysis, but the focus on the methods of reaching interpretation. It is worth tuning in to the final articulation of the poem, to see how the individual physical phenomena build up a sound and visual spectacle. *Nocturne number five* can be called the birth of the great darkness or the beginning of a textual night.

In *Nocturne number 6*, one can hear a truly fairy-tale narrative of the struggle between angels and demons in the fight for control of the bell. Here we have all the staffage of a fairy-tale world – supernatural heroes, a glass mountain and an aura of infinite emptiness and limbo. Through it all, a glassy moan of despair resonates strongly in this “silent” nocturne, which, as an arch-human speaking gesture, carries across this terrible land as an articulation of despair and loneliness. In addition, the sense of this poem is reinforced by the dedication – the piece was given to Natalia Micińska, who had close (familial) ties to the literary community. This, perhaps the most mysterious and enigmatic piece of the entire cycle, has the most powerful black overtones.

Sebyła's *Nocturne numbered 7* in the cycle lends itself easily to the image of night and the accompanying images of *parvor nocturnus*. This is the only poem in the cycle that emphasises the exposition of the subject's activity, giving priority to the monologue. Moreover, it is the only poem in the cycle that explicitly refers to an autobiographical context – family gestures or celebrations of memory. Sebyła's night story focuses on an event that has its origins in the biblical story of Jacob wrestling with an angel. Into this poetic somnambulation of the personal, particularly the biographical (the

unequal wrestling contest between Jacob and God), the author has inserted a description of universal experiences – the so-called incidental nature of the human disposition, the fragility of the human condition, the loneliness of existence. The poet seems to be telling the reader that we need to accept difficult, asymmetrical partnerships and unbalanced relationships, and thus tame our mundane spiritual orphanage.

The last of Władysław Sebyła's *Nocturnes*, the work numbered 8, crowns the entire cycle of dark poems. The authors of this article analyse this complex intersemiotic arrangement verse by verse. It is an exegetical interpretation, according to the methodology of close reading. This is because the final nocturne is an intriguing weave of oxymoronic and paradoxical meanings, with a special rendering, in a verbal vehicle, of all the landscape-sound nuances of the moment when night falls. In his poetic coda, the poet devotes a separate consideration to the growing darkness, its veils covering the earth and the special spectacle that accompanies this phenomenon. It could be said that this deserted land, in the final part of the poem, represents the evocation of subjectivity, the desire for a relationship, whether human or divine. Speech, appearing as the coda of the poem, never becomes conversation. In this situation of no way out, the monologue is condemned to an eternal soliloquy. The silence that follows the finished cycle of nocturnes is meaningful and significant, "without end" doing the work of dark semiosis.

Jan Piotrowiak, Miłosz Piotrowiak

Otto Notturni. Interpretazioni

Riassunto

Il volume rappresenta un tentativo di considerare in maniera complessiva il ciclo poetico di Władysław Sebyła. Gli autori si concentrano sull'analisi e sull'interpretazione di ciascuno degli otto testi notturni, al fine di ascoltare quella melodia oscura e misteriosa che scaturisce dall'intero ciclo. Le loro voci talvolta si accordano, per poi separarsi in esegesi solistiche e ritrovare nuovamente un discorso comune. Durante tutta questa escursione testuale, i ricercatori cercano di pensare al volume poetico nella sua totalità. Fanno ruotare la ruota ermeneutica del testo, affinché ogni componimento lirico, in quanto micromodello del tutto, venga esaminato sia nella sua individualità, sia nella sua appartenenza al ciclo completo. In particolare, questi componimenti di Władysław Sebyła sono tra i più "oscuri" e abilmente celano il proprio epilogo interpretativo. Pertanto, i testi critici raccolti nel volume costituiscono una risposta del discorso scientifico a questa intricata melodia poetica, in cui non è necessariamente centrale ciò che è visibile, rivelato e manifesto.

I temi della notte e dell'oscurità sembrano delimitare tutti gli altri elementi dell'opera notturna, sia in quanto partitura letteraria, sia come guida alla galleria poetica di visioni notturne della natura, sia come progetto musicale intessuto di figurazioni melodiche oscure, tonalità minori e contrasti sonori violenti. Il poeta si è preparato a lungo e con cura per questo intervento. I temi della notte e dell'oscurità sono presenti sin dagli esordi dell'opera di Sebyła, ma ci sono voluti anni per trovare una formula espressiva adeguata a questo motivo ricorrente. L'analisi e l'interpretazione del Notturmo n. 1 costituiscono una sorta di introduzione, preludio e proemio dell'intero ciclo. In esso si concentrano tutti gli elementi, sia musicali che

semantici, dell'opera notturna, che verranno sviluppati nelle successive sezioni di questo testo-partitura intersemiotico.

Il Notturmo n. 2 di Władysław Sebyła rappresenta un accordo forte in questo ciclo di poesie, in parte letterario e in parte musicale. L'autore del saggio tenta di sciogliere l'enigma della tonalità oscura e della colorazione nera che dominano nei finali e nei paesaggi di questo testo. Le "aporie e ambivalenze" indicate nel titolo costituiscono la chiave semantica del mondo rappresentato. Nelle analisi dei singoli versi si può cogliere la loro dominante compositiva e la potente carica significativa. L'aporia, che costituisce un vortice semantico, e l'ambivalenza, che coglie sempre due rive opposte nella metafora fluviale, illustrano bene l'intento letterario dell'Autore del notturno e l'approccio interpretativo dell'Autore dell'articolo.

La concezione adottata di potamofilologia si inserisce nella tendenza contemporanea a rileggere la letteratura attraverso un fenomeno scelto. Un'elegante unione tra fiume (potamos) e letteratura (logos) proposta nel progetto si colloca all'interno della critica geopoetica, sempre più presente nel mondo dell'interpretazione. Seguendo il pensiero di Kenneth White, essa propone una riflessione sulla letteratura che unisce la metafisica della corporeità, la momentaneità e la consapevolezza geografica con il *genius loci* e l'esperienza individuale, portando il lettore alla scoperta del proprio posto nel mondo. L'interpretazione del Notturmo n. 3 si avvale ampiamente degli strumenti della neonata corrente: potamofilologia. Considerando la natura meandrica del fiume, i suoi riflessi superficiali e i vortici profondi, si cerca un'analoga struttura nell'essenza stessa del testo notturno.

Il Notturmo n. 4 si presenta interessante, come una narrazione immersa in un mondo lunare e disabitato. Il lirismo descrittivo del paesaggio, nella sua parte avvolgente, si sviluppa in un corso narrativo, o forse traccia il percorso per un vero e proprio racconto, che si configura come un incipit fiabesco. Vi è molta confusione e commistione su diversi livelli dell'organizzazione del testo: sia nella qualificazione dei generi letterari, dove il lirico convive con l'epico creando una cornice drammatica della rappresentazione del mondo, e nel tentativo di determinare l'appartenenza generica dell'oggetto poetico, che rimanda ora al decoro lirico paesaggistico, ora all'armamentario fiabesco del racconto. Sebbene il Notturmo n. 4 non appaia particolarmente significativo come unità a sé, svolge un ruolo cruciale nella

preparazione del ciclo complessivo, fungendo da preludio ad altre opere notturne fondamentali.

Il Notturmo n. 5 si configura come un campo sperimentale per l'ingegnere e il filologo, dove si realizza un "abbraccio" reciproco tra fisica e metafisica. Il componimento brilla per le relazioni reciproche che contiene, accoglie le conseguenze del sapere mantenendo al contempo il mistero dell'arte. In questo senso, può essere definito metatestuale: non è l'azione a costituire il fulcro dell'analisi, bensì le modalità interpretative. Vale la pena accordare l'epilogo del testo poetico e osservare come i fenomeni fisici contribuiscono a costruire uno spettacolo visivo e sonoro. Il Notturmo n. 5 può essere considerato la nascita della grande oscurità o l'inizio della notte testuale.

Nel Notturmo n. 6 si può ascoltare una vera e propria fiaba sulla lotta tra angeli e demoni per il dominio della campana. Vi si trovano tutti gli elementi del mondo fiabesco: eroi soprannaturali, una montagna di vetro e un'atmosfera di infinita desolazione e silenzio. Pertanto, in questo notturmo "silenzioso" risuona forte il gemito di vetro della disperazione, che, in quanto un gesto linguistico profondamente umano, si propaga in questa terra terribile come articolazione della disperazione e della solitudine. Ulteriormente, i significati di questo componimento sono rafforzati dalla dedica: il testo è stato donato a Natalia Micińska, strettamente legata (a livello familiare) all'ambiente letterario. Questo brano, probabilmente il più misterioso ed enigmatico dell'intero ciclo, presenta il più potente epilogo oscuro.

Il Notturmo di Sebyła contrassegnato nel ciclo con il numero 7 si inserisce agevolmente nell'immagine della notte e nei motivi a essa associati dei *parvor nocturnus*. È l'unico componimento del ciclo che pone l'accento sull'esposizione dell'attività del soggetto, privilegiando il monologo. Inoltre, è l'unico testo della serie che fa esplicito riferimento al contesto autobiografico: gesti familiari o celebrazioni della memoria. Il racconto notturno di Sebyła si concentra su un evento che trova il proprio inizio nella storia biblica di Giacobbe che lotta con l'angelo. In questa sorta di sonnambulismo poetico personale – in particolare biografico (la lotta impari tra Giacobbe e Dio) – l'autore iscrive una riflessione sulle esperienze universali: il cosiddetto carattere incidentale della disposizione umana, la fragilità della condizione dell'uomo, la solitudine dell'esistenza. Il poeta sembra voler suggerire al let-

tore la necessità di accettare relazioni difficili, asimmetriche e squilibrate, e di conseguenza domare il nostro terreno orfanotrofio spirituale.

L'ultimo dei Notturmi di Władysław Sebyła, il componimento contrassegnato con il numero 8, conclude l'intero ciclo dei versi oscuri. Gli autori dell'articolo analizzano, verso dopo verso, questa complessa struttura intersemiotica. Si tratta di un'interpretazione esegetica condotta secondo la metodologia del *close reading*. Il notturno finale rappresenta infatti un affascinante intreccio di significati ossimorici e paradossali, con una particolare dedizione, nel veicolo verbale, alla resa di ogni sfumatura paesaggistica e sonora del momento in cui cala la notte. Il poeta dedica una riflessione autonoma, nella sua coda poetica, all'intensificarsi dell'oscurità, ai veli che ricoprono la terra e allo spettacolo peculiare che accompagna tale fenomeno. Si potrebbe dire che questa terra disabitata, nella parte finale del componimento, rappresenti un richiamo alla soggettività, un desiderio di relazione: sia umana, sia divina. La parola, che appare come coda del componimento, non diventerà mai dialogo. In questa situazione senza uscita, il monologante è condannato a un eterno soliloquio. Il silenzio che segue la conclusione del ciclo dei notturni è significativo ed eloquente: "senza fine" continua a operare come un atto di semiosi oscura.

Redaktor
Katarzyna Więckowska

Projekt okładki i stron działowych
Tomasz Tomczuk

Rysunek na okładce
Piotr Janas-Piotrowiak

Korekta
Marzena Marczyk

Łamanie
Małgorzata Pleśniar

Redaktor inicjujący
Marcin Buczyński

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.08.2026
Copyright © 2025 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzymyamy otwartej nauce. Od 1.09.2026 publikacja dostępna na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

 <https://orcid.org/0000-0003-3973-9948>
<https://orcid.org/0000-0003-3787-752X>
Ośiem nokturnów : interpretacje / Jan
Piotrowiak, Miłosz Piotrowiak. –
Wydanie I. – Katowice : Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego, 2025

<https://doi.org/10.31261/PN.4285>
ISBN 978-83-226-4552-9
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-4553-6
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Jordana 18, 40-043 Katowice
<https://wydawnictwo.us.edu.pl>
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:
volumina.pl Sp. z o.o.
ul. Księcia Witolda 7-9
71-063 Szczecin

Wydanie I. Ark. druk. 12,5. Ark. wyd. 9,5. Papier offset 90 g. PN 4285. Cena 44,90 zł
(w tym VAT)

Cena 44,90 zł (w tym VAT)

ISBN 978-83-226-4553-6

9 788322 645536

Więcej o książce

